

<https://doi.org/10.31891/2307-5740-2022-308-4-42>

УДК 574.24

Сергій КАЛІНІЧЕНКО

Державний біотехнологічний університет
<https://orcid.org/0000-0003-3958-4763>

Катерина СПОДАР

Державний біотехнологічний університет
<https://orcid.org/0000-0002-6799-7701>

Андрій ГРІБНИК

Державний біотехнологічний університет
<https://orcid.org/0000-0002-0266-3006>

Валентина ХОЛОДОК

Харківська державна академія культури
<https://orcid.org/0000-0002-5352-7362>

Андрій ВИННИК

Західноукраїнський національний університет
<https://orcid.org/0000-0002-3922-535X>

СПЕЦИФІКА ОРГАНІЗАЦІЇ СІЛЬСЬКОГО ТУРИЗМУ В ЗАРУБІЖНІЙ ПРАКТИЦІ

Розвиток туризму у сільських регіонах – це інструмент перерозподільної моделі для скорочення розриву між найбільш відсталими сільськими районами та іншими галузями економіки. Фактично у багатьох сільських регіонах у Європі сільське господарство перестало бути найважливішою формою використання землі та найважливішою діяльністю сільської громади. У світовій туристській практиці відпочинок у сільській місцевості давно має стійку популярність. Це пов'язано з тим, що чим більше люди дізнаються про несприятливий вплив міського середовища на здоров'я, тим більш затребуваним стає відпочинок у віддаленій від мегаполісів місцевості. Міжнародна практика показує, що розвиток сільського туризму є великою соціально-економічною програмою з переведення частини аграрного сектора із сфери виробництва у сферу послуг. Слід зазначити, що у межах сільського туризму практикується і пряма виробнича діяльність: відродження та розвитку різних народних і художніх промислів, традиційного ремісничого виробництва, виробництво екологічно чистих продуктів. Сільський туризм дозволяє також знайти засоби та способи для збереження природи. У багатьох країнах розвиток цього виду туризму став головним напрямом охорони та відтворення національних сільських ландшафтів. З функціонального погляду сільський туризм тісно пов'язаний з іншими видами туризму, насамперед із рекреаційним, культурним, спеціалізованими видами туризму – мисливським, рибальським, культовим тощо. Все це дозволяє включати сільський туризм у комбіновані тури, що примножує попит на традиційний туристичний продукт. Незалежно від специфіки конкретних територій, концепції розвитку сільського туризму, крім економічного (комерційного) контексту, як правило, мають також певний ідеологічний зміст. Отримуваний туристами досвід формується не лише в ході вивчення ними архітектурних пам'яток, творів мистецтва чи народної творчості, але й шляхом безпосередніх контактів з такими реаліями сільської місцевості, як властиві їй мешканцям гостинність, привітність та доброзичливість

Ключові слова: сільський туризм, потенціал, рекреаційний комплекс, агротуризм, сфера туризму.

Sergiy KALINICHENKO, Kateryna SPODAR, Andrey GRIBINIK

Biotechnological University

Valentyna KHOLODOK

Kharkiv State Academy of Culture

Andrii VYNNIK

West Ukrainian National University

SPECIFICS OF ORGANIZATION OF RURAL TOURISM IN FOREIGN PRACTICE

The development of tourism in rural areas is a tool of the redistributive model to reduce the gap between the most backward rural areas and other sectors of the economy. In fact, in many rural areas of Europe, agriculture has ceased to be the most important form of land use and the most important activity of the rural community. In the world tourist practice, recreation in the countryside has long been steadily popular. This is due to the fact that the more people learn about the adverse effects of the urban environment on health, the more popular is the rest in a remote area. International practice shows that the development of rural tourism is a major socio-economic program to transfer part of the agricultural sector from production to services. It should be noted that within rural tourism is practiced and direct production activities: the revival and development of various folk and artistic crafts, traditional handicrafts, production of environmentally friendly products. Rural tourism also allows you to find ways and means to preserve nature. In many countries, the development of this type of tourism has become the main direction of protection and reproduction of national rural landscapes. From the functional point of view, rural tourism is closely related to other types of tourism, especially recreational, cultural, specialized types of tourism - skiing, hunting, fishing, worship and more. All this allows to include rural tourism in combined tours, which increases the demand for traditional tourism products. Regardless of the specifics of specific areas, the concept of rural tourism development, in addition to the economic (commercial) context, as a rule, also have a certain ideological meaning. The experience gained by tourists is formed not only in the course of their study of architectural monuments, works of art or folk art, but also through direct contact with the realities of the countryside, as inherent in its inhabitants hospitality, friendliness and friendliness.

Key words: rural tourism, potential, recreational complex, agrotourism, sphere of tourism.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями

Туризм став реальним фактом в житті будь-якої країни світу. Одна з найдинамічніших галузей сучасної глобальної економіки, що безпосередньо впливає на розвиток більш як 50 галузей. Світовий досвід показує, що туристична галузь – це та галузь, яка при порівняно невеликих капіталовкладеннях може дати великий прибуток, наповнювати бюджети всіх рівнів. І це не дивно, адже оборотність капіталу в 4 і більше разів вище, ніж у середньому в інших галузях народного господарства. Також витрати для створення одного робочого місця у 20 раз менша в порівнянні з промисловістю. Саме туризм є тим каталізатором, що створює динамічний розвиток як окремих галузей економіки, так і соціально-економічного розвитку цілих країн.

Оцінка передового досвіду, визначення можливостей та перспектив його застосування в галузі комунікації – ключове питання у визначенні та прийнятті тактичних рішень у будь-якій сфері. Туристична діяльність вимагає прямого контакту з людьми та робить необхідним вибір у різноманітності підходів до обслуговування. З цього погляду вивчення та оцінка передового досвіду у сфері туризму особливо актуальні.

Аналіз останніх досліджень та публікацій

Окремим аспектам сільського туризму приділили увагу вітчизняні науковці з різних галузей, а саме: права, історії, туризмознавства, соціології, економіки й географії, зокрема: В. І. Биркович, Г. Л. Чернява, П. В. Горішевський, М. М. Костиця, В. К. Данилко, С. П. Кузик, С. Т. Слюсар, В. Ф. Кифяк, В. Ю. Степанов, Я. Л. Коломієць, Н. В. Черкаська. Серед зарубіжних вчених, які зробили значний внесок у дослідженні сільського туризму, слід відзначити таких, як С. Медлік, Дж. Мардох, Т. Марсен, М. Шнайдер, Л. Пшезборська, О. В. Айгістова, Ю. В. Забаєв, А. И. Сеселкин, Е. Вирвіч, Е. Скшипек, А. П. Дуровіч.

Формулювання цілей статті

Формулювання цілей статті розгляд основних напрямів розвитку агротуризму у світі, їхня концептуальна оцінка, визначення перспектив подальшого формування цього перспективного напрямку світового туризму.

Виклад основного матеріалу дослідження

Агротуризм, або як його ще називають сільський, – це туризм, який проходить у тісному колі з природою, місцем призначення якого є сільська місцевість. Такий вид туризму тісно пов'язаний з проживанням у селянських сім'ях або сільських будинках, рекреацією на природі зі спокійним темпом життя, з прийняттям участі у місцевих народних звичаях, ритуалах, урочистостях та ін. Сільська місцевість має можливості для кінних або піших прогулянок збирання лісових ягід, грибів, трав та ін. Оригінальність цьому виду туризму надає сільська культура, зокрема мешканці села з їх незвичайним укладом життя, куди можна віднести побут, кухню, костюми, ремесла, мову (діалекти) і фольклор.

Одне з важливих завдань сільського туризму – дати імпульс розвитку окремих сільських поселень, підвищення рівня доходів їх мешканців, зменшення міграційного потоку із сільської місцевості до міст шляхом організації нового специфічного сектору сільської економіки.

Сільський туризм має соціально-економічне значення для держави за наступними факторами:

- стимулює розвиток місцевої інфраструктури;
- вирішує проблеми сільських господарств, що займаються сільським туризмом;
- активізує місцевий ринок праці, надаючи робочі місця, що перебувають у дефіциті, тим самим затримують процес міграції місцевого населення;
- сприяє збереженню етносу, традицій;
- створює умови для відпочинку туристів різних бюджетних категорій;
- сприяє підвищенню культурного рівня та екологічної свідомості мешканців [1].

Становлення європейського сільського туризму розпочалося у 1970-х роках. і тривало приблизно 20 років. На початку 1990-х років. європейські країни були лідерами з надання послуг у сільській місцевості, поза великими містами. Країни, що сьогодні є лідерами у сфері сільського туризму у світі, прийнято класифікувати за часом початку активного розвитку сільського туризму та моделям розвитку [2].

Статистика показує, що 68% західних європейців проводять відпустку у власній країні та 20% в інших європейських державах-членах ЄС. З них 25% (тобто один турист з чотирьох) проводять свою відпустку в сільській місцевості з урахуванням економічної точки зору (низькі ціни), а також керуючись якістю перебування [3].

Згідно з даними Європейської федерації фермерського та сільського туризму (EuroGites) на сьогоднішній момент у Європі існує приблизно 400,000 тис. сільських житлових будинків за наданням послуг сільського туризму. Житлові будинки мають у своєму розпорядженні 3,6 млн ліжок-місць (номерний фонд Іспанії є найбільшим за розмірами, що перевершують інші країни в 2 рази) [4]. У європейських країнах сільський туризм посідає друге місце після пляжного спрямування та забезпечує до 30% прибутку туристського комплексу. Сільському туризму віддають перевагу від 12 до 30% мандрівників у світі, за

даними Європейської федерації «EUROGITES». Загальний дохід туристичної промисловості від сільського туризму становить середньому 10-20%. Сільський туризм має 15% ліжко-місць, на яких можуть одночасно розміститися 6,5 млн туристів [3].

Становлення сільського туризму як форми сталого розвитку сільських територій у європейській практиці пройшло кілька еволюційних етапів, та були сформовані підходи до його організації.

Стартап розвитку сільського туризму у Європі, у тій формі, в якій він існує, покладено у Франції у 1951 р. у типовому французькому селі Chandal ala Javie Provence. Французькі селяни почали першими надавати туристські послуги на основі малого готельного господарства. Організація сільського туризму з урахуванням малого готельного господарства була цілу соціально-економічну програму розвитку депресивних територій з допомогою переведення частини сільського населення із сфери виробництва, у сферу послуг. Так, з'явилася перша модель сільського туризму, що панує у Європі – це західноєвропейська модель. У контексті даної моделі розвиваються гостьові будинки у 42,8% країнах Євросоюзу: Австрія, Ірландія, Німеччина, Люксембург, Нідерланди, Швеція, Хорватія та Франція. Мотиви її становлення у країнах носили соціально-економічний характер. Втрата конкурентоспроможності аграрного виробництва та необхідність реструктуризації сільського господарства з метою підвищення його ефективності стала основою політики у країнах Західної Європи [5].

Концепція розвитку сільського туризму з урахуванням малого готельного господарства вибудовується з урахуванням ресурсів домашніх господарств як засобів розміщення. Сільська сім'я займається прийомом гостей, їх харчуванням та забезпечує розважальну складову. Європейські країни розвиваються за цією моделлю, але цілі, що спонукали селян диверсифікувати свою основну діяльність, були різні. Так, у країнах Західної Європи основний мотив пов'язаний із кризою в аграрній сфері, погіршенням життя сільського населення, депопуляцією та деградацією сільських регіонів. Основна мета – це створення альтернативного джерела зайнятості у сільській місцевості.

У країнах Східної Європи, навпаки, курс на розвиток несільськогосподарського сектору національної економіки сільського туризму було взято з метою реорганізації туристичної галузі, а саме, розосередження туристських потоків із традиційних центрів відпочинку на внутрішні екологічно чисті території.

Єдина країна, яка територіально належить до країн Західної Європи, але, розвивається за іншою моделлю, є Великобританія. У Великій Британії набула розвитку друга значуща модель сільського туризму в Європі – це модель, що працює за схемою «bed&breakfast» або англо-американська модель, яка передбачає створення засобів розміщення для прийому в невеликих позаміських поселеннях туристів. Мета – надання ночівлі та сніданку в сільській місцевості для туристів (наприклад, туристи, що вирушили в похід тривалістю 5-7 днів, переміщуючись територією, можуть перекусити у цих закладах). На рис. 1 схематично представлена система розвитку сільського туризму в окремих частинах Європейського Союзу, відзначено моделі їх розвитку, належність до країни та мету створення.

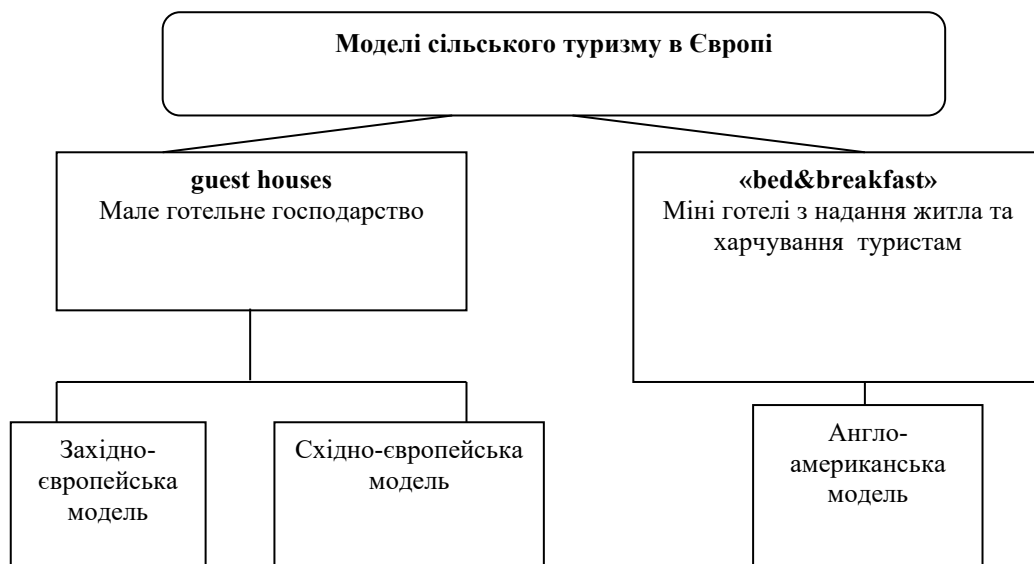

Рис. 1. Система розвитку сільського туризму в окремих частинах Європейського Союзу

Сільський туризм у Європі утвердився у вигляді двох основних моделей. Перша модель сільського туризму є «мале готельне господарство» має стала вельми поширеною у країнах, у яких концепція «ферма» пов'язані з сільськогосподарської діяльністю. Друга модель bed&breakfast. Фермерська туристська гостинність особливо набула розвитку у Франції, Австрії та Німеччині. У цих країнах ферма для туриста – це місце для відпочинку та сільськогосподарської діяльності [6].

У багатьох країнах Європейського Союзу до стратегії розвитку сільських територій включено сільський туризм, який допомагає зберегти населення у селах, створити робочі місця та сприяти соціально-економічному розвитку територій [7]. У країнах ЄС інституційна складова сільського туризму має яскраво виражений характер. Розвиток сільського туризму активно підтримується владою та представлений у рамках програм з підтримки розвитку даної галузі. Інституційна платформа управління та розвитку сфери туризму представлена у кількох міжнародних програмах фінансової підтримки розвитку сільського туризму, таких як SAPARD, LEADER та RDPE. Програма «SAPARD» спрямована на створення та підтримання нових робочих місць у сільській місцевості (за допомогою розвитку сільської інфраструктури та диверсифікації економічної діяльності у сільській місцевості) та більшою мірою сфокусована на підтримці розвитку туризму та бізнесу, побічно залученого до туризму. Відповідно до розділу програми «Диверсифікація економічної діяльності у сільській місцевості» намічено такі сфери підтримки: створення додаткового доходу на фермах; створення робочих місць у сільських районах; обладнання сільських районів туристичною інфраструктурою [8].

Програма «LEADER» є фондом, спрямованим на підтримку фермерів за рахунок надання грантів та позик для відкриття свого бізнесу у сфері туризму. Гранти програми доступні для фермерів, сільських бізнесменів, лісників та інших категорій громадян [8]. Програма «EXPERT» створена з метою заохочення сільського туризму в країнах та регіонах-учасниках, заснована на засадах інноваційності, прибутковості та сталості розвитку. Цільова програма «EXPERT» орієнтована на професійні організації, школи, університети та всіх зацікавлених осіб. Після цього була створена Асоціація розвитку сільського туризму (ATRAC), яка пролонгувала розпочату справу програми «EXPERT». Програма «База даних щодо послуг сільського туризму» – це особлива комп'ютерна програма, яка надає інформацію про послуги, компанії, організації сільського туризму в регіонах Європи. Програма «Європейська мережа сільського туризму» (EUROPEAN RURAL TOURISM NETWORK) організована під егідою Європейської федерації фермерського та сільського туризму (EuroGites) спільно з 12 підприємствами з 45 організації сільського туризму у 9 країнах ЄС. Цей проєкт складається з трьох елементів:

1. технічний супровід розвитку ланцюга туристичного житла в Німеччині, Іспанії, Португалії, Угорщині, Чехії та Румунії.
2. забезпечення інформацією ринку сільського туризму країнах ЄС.
3. сприяння у створенні програми для отримання інформації та просуванні засобів розміщення в кожній країні [9].

Європейські країни (а також африканські, азійські, латиноамериканські країни) є учасниками міжнародної програми World Wide Opportunities on Organic Farms (Добровільні працівники на органічних фермах), заснована в 1971 р. в Англії (засновник Сью Коппард). Програма «WWOOF» – це мережа національних організацій, які здійснюють розміщення волонтерів на органічно-екологічних сільських фермах, що є різновидом сільськогосподарського туризму, сільськогосподарської практики [5]. Ідея полягає в тому, що волонтери помічники прибувають на екологічно чисті селянські господарства та самостійні селянські господарства з метою безоплатної допомоги. Між волонтерами та господарями ферм встановлюються відносини гостинності через безгрошовий обмін, коли помічник WWOOFer («вуфер») добровільно допомагає у повсякденній діяльності селянського господарства. Як правило, для того, щоб стати учасником програми, фермер повинен заплатити внесок організації WWOOF у своїй країні, тим самим підтверджуючи, що фермерське господарство відповідає стандартам органічного сільського господарства, і житло, що здається в оренду волонтерам, відповідає санітарним стандартам [10].

Сільський туризм туристська індустрія, що швидко розвивається, в багатьох частинах світу, особливо в розвинених країнах. Попит на послуги сільського туризму суттєво збільшився з 1970-х років. рахунок різноманітних пропозицій [11]. У багатьох країнах затверджено нормативно-правові документи, що регулюють діяльність сільського туризму на державному рівні. Законодавчі документи на регіональному рівні розроблені в Бельгії, Іспанії та Італії, а у Фінляндії документи такого роду відсутні. Одним із таких документів є спеціальна система класифікації засобів розміщення, що надають послуги туризму у сільській місцевості. Зазначимо, що типи засобів розміщення територіально стратифіковані у країнах Євросоюзу з урахуванням ступеня комфортності, економіко-географічного становища країни (анклавне чи приморське становище) та кліматичних особливостей. Для країн, що розвиваються за західноєвропейською моделлю сільського туризму характерні, як засоби розміщення, гостьові будинки та мініготелі, що працюють за системою В&В з певною категорією зірковості (1-5 зірок).

За даними відділу статистики Литви, відпочинок у сільській місцевості віддають перевагу приблизно 90% національних жителів. Середнє зростання сільського туризму в Литві становить 5-7% порівняно з 2017 р., показник знизився на 5% (2017 р.=11%). Згідно зі статистикою, у 2017 р. 605 сільських ферм надали послуги туризму для 260,7 тис. гостей, їх приблизно 22,6 тис. були іноземними гостями. Інтерес до відпочинку у Литві виявили поляки, росіяни, німці, латиші [12]. Показники внутрішнього регіонального продукту (ВРП) Литви у сфері сільського туризму становив у різні роки, відповідно, 2004 р. - 4109 \$, в 2008 р. - 11700 \$, в 2014 р. - 13284 \$ з урахуванням відвідувань іноземними громадянами сільських ферм Литви.

Як показує досвід успішних у розвитку сільського туризму країн, основною «родзинкою», що приваблює туристів, є опора на місцеві традиції: у зовнішньому вигляді поселень, в облаштуванні гостьових будинків, у гастрономії, одягу, сувенірах, заходах. При цьому місцеві жителі часто залишаються вірними традиціям «для себе», а не для туристів, тим самим забезпечуючи знайомство зі «справжньою, живою» традицією, а не «показушною». У низці країн держава активно підтримує діяльність, засновану на національних традиціях.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямі

Європейський досвід свідчить про те, що сільський туризм є одним із стратегічних та пріоритетних напрямків розвитку сільських територій, інтегруючись з іншими аспектами сільського життя. Сільський туризм можна віднести до спільного продукту, оскільки сама туристична діяльність неспроможна повною мірою забезпечити туристів усіма видами послуг. Об'єднуючи сільські організації, можна направити діяльність на економічний та соціальний розвиток сільських поселень та регіонів країни загалом, що досягається лише завдяки підтримці туристських послуг.

Література

1. Кузик С.П. Географія туризму : навчальний посібник. К. : Знання, 2011. 271 с.
2. Комплексное развитие туризма в сельской местности. URL: <http://www.kaicc.ru/content/kompleksnoe-razvitie-turizma-v-selskoj-mestnosti>
3. Официальный сайт Евростат. URL: <http://ec.europa.eu/eurostat/statisticsexp>
4. Vytautas Barkauskas, Kristina Barkauskiene. The impact of economic factors on the development of rural tourism: Lithuanian case/ 19th International Scientific conference, Economics and Management 2014, ICEM 2014, 23-25 April 2014, Riga, Latvia
5. Busby G., Rendle S. The Transition from tourism on farm-to-farm tourism. *Tourism Management*. 2000. Т. 21. С. 635–642.
6. Commission of the European Communities: 1986, Action in the field of tourism, Bulletin of the European Communities, Supplement 4/86, European Commission, Brussels.
7. OECD: Organization for Economic Cooperation and Development. *Tourism Strategies and Rural Development*. 1994. URL: <http://www.oecd.org>
8. Darau A., Corneliu M., Brad M.L., Avram E. The concept of rural tourism and agritourism. Vasile Goldiș University Press. 2010. Т. 5. № 4. С. 39–42.
9. Streimikiene D., Bilan Y. Review of Rural Tourism Development Theories. *Transformations in Business & Economics*, Vol. 14, No 2 (35), 2015/ pp. 21-34.
10. Maclin P. Rural Tourism – An Overview. URL: [http://www.agric.gov.ab.ca/\\$department/deptdocs.nsf/all/cs11](http://www.agric.gov.ab.ca/$department/deptdocs.nsf/all/cs11)
11. Sharpley R. & Roberts L. Editorial. Rural Tourism – 10 years on. *International Journal of Tourism Research* 6(3), 2004. 119-124.

References

1. Kuzyk S.P. *Geohrafiia turizmu : navchalnyi posibnyk*. K. : Znannia, 2011. 271 s.
2. *Kompleksnoe razvytye turizma v selskoi mestnosti*. URL: <http://www.kaicc.ru/content/kompleksnoe-razvitie-turizma-v-selskoj-mestnosti>
3. Официальный сайт Евростат. URL: <http://ec.europa.eu/eurostat/statisticsexp>
4. Vytautas Barkauskas, Kristina Barkauskiene. The impact of economic factors on the development of rural tourism: Lithuanian case/ 19th International Scientific conference, Economics and Management 2014, ICEM 2014, 23-25 April 2014, Riga, Latvia
5. Busby G., Rendle S. The Transition from tourism on farm-to-farm tourism. *Tourism Management*. 2000. Т. 21. С. 635–642.
6. Commission of the European Communities: 1986, Action in the field of tourism, Bulletin of the European Communities, Supplement 4/86, European Commission, Brussels.
7. OECD: Organization for Economic Cooperation and Development. *Tourism Strategies and Rural Development*. 1994. URL: <http://www.oecd.org>
8. Darau A., Corneliu M., Brad M.L., Avram E. The concept of rural tourism and agritourism. Vasile Goldiș University Press. 2010. Т. 5. № 4. С. 39–42.
9. Streimikiene D., Bilan Y. Review of Rural Tourism Development Theories. *Transformations in Business & Economics*, Vol. 14, No 2 (35), 2015/ pp. 21-34.
10. Maclin P. Rural Tourism – An Overview. URL: [http://www.agric.gov.ab.ca/\\$department/deptdocs.nsf/all/cs11](http://www.agric.gov.ab.ca/$department/deptdocs.nsf/all/cs11)
11. Sharpley R. & Roberts L. Editorial. Rural Tourism – 10 years on. *International Journal of Tourism Research* 6(3), 2004. 119-124.